

Додатковий матеріал до теми 5.2.

Алан Кроуфорд, Венді Саул, Самюель Метью, Джеймс Макінстер

«Технології розвитку критичного мислення учнів»

Науково-методичний посібник для вчителів

Загальноосвітніх закладів

Київ «Плеяди» 2006

Ст..79-95

ПРОВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ

Методи дискусії — поряд з особливого роду запитаннями, які ставлять педагоги, - дуже важливі у викладанні, оскільки вони обумовлюють ті розумові операції, які здійснюють учні. Цікаві запитання відкривають шлях для цікавих відповідей. Звичайно, зробити так, щоб сорок, п'ятдесят або шістдесят учнів брали участь у дискусії, вимагає не тільки ґрунтовних запитань, а й влучної системи менеджменту — управління класом, а також надійних методів викладання.

У цьому розділі будуть представлені, а потім проаналізовані, *«Метод спільного опитування»* та *«Павутинка» дискусії»,* а також прийом *«Припущення на основі запропонованих слів»* і метод *«Спрямоване слухання та обмірковування».*

ЯК ЧИТАТИ СЦЕНАРІЙ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

При читанні сценарію заняття, що наведений нижче, будь ласка, майте на увазі, що його мета полягає в тому, щоби продемонструвати вам методи викладання, а не навчити вас чогось про тюленів! Будь ласка, розгляньте цей зразок уроку у двох аспектах:

1. Спочатку уявіть, що ви учень, який бере участь у цьому уроці. Що відбувається з вами? Які розумові операції, ви виконуєте? Чого ви вчитеся?

2. Далі уявіть себе в ролі вчителя, який веде цей урок. Що ви робите? Чому ви це робите? Як ви справляєтеся з проведенням трьох фаз уроку — «Актуалізації (передбачення) — Побудови знань — Консолідації»?

АКТУАЛІЗАЦІЯ

Фаза актуалізації — це та частина уроку, коли педагоги намагаються розбудити допитливість учнів і ставити цілі навчання. Один із методів, який пропонується для використання на цій фазі — це метод «Припущення на основі запропонованих слів». Учитель перераховує кілька слів із історії, що має бути почута учнями, і пропонує їм придумати власну історію, використовуючи ці слова:

- 1) Шкіра тюленя
- 2) Закрита скриня
- 3) Морське узбережжя
- 4) Шлюб
- 5) Таємнича зміна або перетворення

Учитель дає завдання в парі спробувати придумати свою власну «народну казку», в якій були б усі ці п'ять елементів. На це дається 3 хвилини.

Через три хвилини вчитель пропонує трьом парам розповісти придумані ними історії.

ПОБУДОВА ЗНАНЬ

Фаза побудови знань — це та фаза уроку, коли ми заохочуємо учнів «досліджувати» й осмислювати. На даному уроці буде використано завдання із застосуванням методу «Спрямоване слухання та міркування».

ІВАН І ТЮЛЕНЯЧА ШКІРА

Переказав Бакснорт Траут

На північному узбережжі Шотландії взимку стоять темні ночі та сірі дні. Виє вітер і величезні морські хвилі розбиваються на чорних скелях. Однак улітку море заспокоюється, а день подеколи триває цілу добу. Тоді рибалки виходять у море, закидають сіті щоб наловити риби. Але навіть улітку в морі їх може раптово застати шторм або беззвучно накрити туман, і вони губляться у хвилях. Тоді їхні кохані виходять на берег і, вдивляючись у далечінь, намагаються побачити на воді хоч який-небудь знак. І, можливо, у таку мить вони бачать тюленя, який дивиться на них великими сумними очима, а люди розглядають тюленя та починають думати...

У маленькій бухті на самому березі моря жив рибалка з дружиною та сином на ім'я Іван Івансон. Це був найдовший день року — переддень літнього сонцестояння, коли сонце було яскраве та жовтогаряче. Маленький Іван, якому ледь виповнилося сім років, грався у скелях на березі моря, шукав черепашок, шматки сіті та всяку всячину, що хвилі викидають на берег.

Раптом вітер доніс до нього дивний звук. Здавалось, що десь співають, зливаючись у дивній гармонії, якісь неземні голоси. Чи може, то був лише спів прибережних птахів. Ні, таки чийсь інший голос. Він озирнувся та помітив як удалині праворуч на березі з ущелини у скелях піднімався дим. Можливо, то лише легкий туман від хвиль, що розбивалися о скелі? Але ні, це був дим.

ПЕРША ЗУПИНКА

Учитель. Ви уявляєте собі цю картину? Як на вашу думку, що зараз має відбутись? Як ви вважаєте, про що буде ця історія? Подумайте хвилинку, а потім розповісте нам.

Ми почули багато цікавих припущень. Виберіть ті припущення, що, на вашу думку, є найбільш імовірними — це може бути власне припущення або одне з припущень, висловлених іншими учнями. Подумайте та виберіть таке припущення зараз. А далі послухайте продовження історії та подивіться, чи виявиться ваше припущення правильним.

Івану, звичайно, було цікаво піти та подивитися, що там коїться, але він ще був занадто малим та не міг залізти на величезні валуни. Тому, коли матуся покликала його, він повернув до хати, так нічого й не побачивши.

Минуло сім років. Івану було вже чотирнадцять, і він знов опинився на березі моря саме опівночі напередодні дня літнього сонцестояння. Знову йому здалося, що він чує дивний спів, і знову він побачив дим, що піднімався з ущелини у скелях. Я не знаю, чому він не пішов цього разу подивитись що там. Можливо, йому треба було терміново повертатись додому, а можливо, його батько погано себе почував, адже батьки вже постаріли, а може, з інших причин.

ДРУГА ЗУПИНКА

Учитель. Чи збулися хоча б якісь наші припущення?

Учитель. Ну що ж, тоді давайте продовжимо наші припущення. Що, на вашу думку, відбудеться далі в цій історії?

Були висловлені припущення, що Іван приєднається до русалок, а потім одружиться з однією з них, або що він поки що туди не піде. Оберіть те припущення, що, на вашу думку, є найбільш імовірним. А тепер послухайте продовження історії та подивіться, чи виявиться ваше припущення справедливим.

Пройшло ще сім років. Татові стало важко ловити рибу в морі, тому батьки переїхали до міста, а свою хатину залишили Іванові. Він жив зовсім один, його компанією були тільки прибережні птахи. Цілими днями він ловив рибу, уночі обігриваючись біля багаття. Гадаю, йому було самотньо.

І знову настав переддень літнього сонцестояння. Іван пригадав спів і дим. Спочатку посутеніло, а потім настала ніч. Іван ішов берегом моря. До нього долетів той самий дивовижний спів, що сплітався в неземну та прекрасну гармонію.

ТРЕТЯ ЗУПИНКА

Учитель. Що тепер?

Цього разу його не могли зупинити ніякі валуни, і нікому було покликати додому. Іван просувався берегом до того таємничого місця. Коли він підійшов ближче, то почув потріскування багаття та побачив його відсвіт на скелях. Прекрасний спів лунав із глибини печери, а біля входу лежала ціла купа гладких і гарних сірих тюленьчих шкір.

Іван вибрав шкіру, що здалася йому найкрасивішою та повільно й обережно витяг її із загальної купи. Він скрутив тюленьчу шкіру в маленький згорток і побіг із нею прямо додому. Діставшись хати, він замкнув тюленьчу шкіру в дерев'яну скриню, а ключ просмикнув через довгий шкіряний шнурок, повісив його собі на шию та ліг спати.

Уранці хлопець узяв із ліжка ковдру й повернувся до печери. Там він знайшов ...

ЧЕТВЕРТА ЗУПИНКА

Учитель. Кого, на вашу думку?

Учитель. Хто вважає по-іншому?

Там він знайшов сумну та прекрасну дівчину, яка тремтіла від холоду й намагалась руками та довгим волоссям прикрити своє оголене тіло. Не промовивши жодного слова, Іван загорнув дівчину в ковдру та повів її додому до своєї хатини.

Іван чуйно поставився до дівчини, і через якийсь час вони покохали одне одного. У них народився син, а потім ще один. Іван був дуже щасливий, а дівчина стала гарною матір'ю. Він заборонив дружині відчиняти скриню та ніколи не казав їй що там. Однак усе частіше Іван помічав, що його дружина пильно вдивляється в море своїми великими сумними очами.

П'ЯТА ЗУПИНКА

Учитель. Нам необхідно зробити зупинку й оцінити ситуацію. Які наші припущення на даний момент виявились правильними?

Учитель. Усе це були чудові припущення, але давайте тепер поговоримо про це оповідання. На що ви звертаєте увагу в цій історії? Що, на вашу думку, виявиться важливим?

Учитель. Тоді настав час висловлювати припущення. Що, на вашу думку, відбудеться?

Учитель. Добре, оберіть припущення. Я продовжую читання.

Минуло ще кілька років. Одного разу, напередодні Різдва, Іван зі своєю родиною готувався піти до церкви. Дружина сказала, що погано себе почуває, і попросила Івана та синів сходити до церкви без неї.

Можливо, Іван розлютувався через це, але вийшло так, що він, поспішаючи, пішов до церкви без ключа.

Коли Іван разом із хлопчиками поверталися з церкви, підходячи до хатини, вони побачили, що двері відчинені, а в хаті виявилось, що дерев'яна скриня теж відімкнена, а в замку стирчить ключ. Іванова дружина зникла...

ШОСТА ЗУПИНКА

Учитель. Тепер давайте міркувати дуже швидко. Ми вже майже досягли кінця історії. Як, на вашу думку, будуть розвиватись події в цій історії?

Учитель. Виберіть одне припущення. Я зараз дочитаю закінчення історії.

Подейкують, що інколи, коли хлопчики проходили берегом моря, з холодної темної води біля них випливав гарний тюлень із великими сумними очима. А ще кажуть, що інколи, коли Іван рибалив у морі, з'являвся той самий сумний і прекрасний тюлень і заганяв рибу до його сітей. Можливо, той тюлень і був дружиною Івана? Ніхто не знає... Єдине відомо, що Іван ніколи більше не бачив своєї дружини на своїй землі.

Учитель. Усі відмінно попрацювали. Деякі ваші припущення були справді дуже слушними. Але давайте пригадаємо історії, які ви придумали на самому початку, чи якісь із них виявились у чомусь схожі з історією, що я вам прочитав?

КОНСОЛІДАЦІЯ

Тепер у ваших учнів є елементарне розуміння цієї історії та настав час подивитися, що вони можуть зробити з цим змістом. Які висновки можуть бути зроблені з тих ідей, які вони щойно побудували? Який вплив ці ідеї можуть здійснити на їхнє життя?

Це фаза консолідації — на цьому уроці вчитель спочатку буде використовувати «Метод спільного опитування», а потім метод «Павутинка» дискусії».

Учитель. Деякі з вас уже висловили певне занепокоєння із приводу того, як розгорталась ця історія. Я хочу попросити вас зараз провести обговорення питання щодо цієї історії: краще було б, якби це ніколи не відбулось? Було би краще, якби Іван не брав тюленячу шкіру?

Кожна пара має на всю сторінку зошита накреслити таку таблицю.

«Павутинка» дискусії

Івану не треба було брати тюленячу шкіру

Я згоден (згодна)	Я не згоден (згодна)
(Було би краще, якби він її не брав)	(Якщо все зважити, усе ж таки краще, що він її взяв)

Висновок

Учитель. Спочатку я хочу, щоб ви в парах обговорили це питання в такий спосіб: подумайте та визначте дві чи три причини, з яких ви могли би погодитися з твердженням «Івану не слід було брати тюленячу шкіру», а також: дві чи три причини, з яких ви могли би з цим не погодитись. Я вам дам на це п'ять хвилин. Будь ласка, починайте зараз.

Через п'ять хвилин учитель каже: А тепер вислухаємо кілька ваших аргументів, чому ви згодні з цим твердженням.

Учитель. Усе це досить вагомі аргументи. А зараз вислухаємо деякі аргументи, чому ви могли би не погодитися з цим твердженням. Іншими словами, ви стверджуєте, що якщо все зважити, то все ж таки краще, що він узяв цю тюленячу шкіру.

Учитель. Добре. Схоже, у вас є аргументи для ведення дискусії з обох боків. А далі перейдемо до наступної частини завдання. Зараз пари мають об'єднатися з іншими парами та створити групи з чотирьох осіб, потім зробіть наступне. Спочатку назвіть один одному ті аргументи, які ви придумали у своїх парах. По-друге, проведіть дискусію з цього питання. Кожен учень має відстоювати тільки одну позицію. По-третє, зробіть висновок, з яким усі можуть погодитись. Запишіть цей висновок — і те, що ви вважаєте, і ваші аргументи, чому ви так вважаєте, — унизу ваших сторінок, де написано слово «Висновок». На все це у вас є вісім хвилин.

Коли проходить вісім хвилин, учитель пропонує учням оголосити свої висновки.

Учитель. Нам незабаром треба буде зупинитись, але спочатку подивимось, чи зможемо ми узагальнити сказане. Деякі групи вважають, що було би краще, якби він не брав шкіру. Ви кажете, що це так, оскільки він обманом змусив дівчину жити в людському вигляді проти її волі та ніколи не був із нею чесний. Вона не була по-справжньому щаслива — доказом цього є те, що вона знову перетворилася на тюленя, коли в неї з'явився вибір.

Інші групи вважають, що, якщо зважити на всі обставини, то все ж таки краще, що він узяв тюленьчу шкіру. Була створена родина, народились на світ діти, а Іван і ця жінка прожили разом роки — незалежно від того, чи можемо ми стверджувати, що вони були справді щасливі. А крім того, як ми щойно чули, щастя, можливо, — не єдиний фактор, щоб ми могли вирішити, чи було рішення гарним, чи ні.

Ми могли б сказати, що ті з вас, хто прийняв першу точку зору, основну увагу звернули на права цієї жінки. Із жінкою обійшлись несправедливо, не тільки на початку, а й увесь час, поки вона та Іван жили разом, і ніщо не може це виправдати. А ті з вас, хто прийняв другу точку зору, звернули основну увагу на наслідки цієї дії. Крадіжка шкіри, навіть якщо це означає, що з жінкою обійшлись несправедливо, призвела до створення цієї родини та появи дітей, і користь від цього переважає ту шкоду, що була заподіяна цій укійці.

Учень 1. Але хто ж має рацію?

Учитель. А хто, на твою думку, правий?

Учень 1. Я вважаю, що певним чином праві обидві сторони. Принаймні, поки ми не обговорили все це далі, ми не можемо сказати, що одна позиція дійсно краща, ніж інша.

На цьому урок закінчується.

МЕТОД «ПРИПУЩЕННЯ НА ОСНОВІ ЗАПРОПОНОВАНИХ СЛІВ»

Метод «Припущення на основі запропонованих слів (термінів)» використовується на уроці під час актуалізації — для того, щоб «налаштувати» учнів на текст, який вони будуть читати або чути.

ОБГРУНТУВАННЯ

Припущення того, що буде міститись у тексті на основі слів із нього, підвищує допитливість учнів та їхню готовність учитись. Також це може зменшити ту відстороненість або дистанцію, яку деякі учні відчують стосовно письмових текстів. Наприклад, їм може бути цікаво прослухати оповідання, написану професійним письменником, але учні демонструють, що вони теж здатні придумати історії. Метод «Припущення на основі запропонованих слів (термінів)» учить учнів слухати або читати активно, звертати увагу на важливі слова, використовувати своє знання жанру для того, щоби знати, чого варто очікувати від тексту, а також учить їх співпрацювати з іншими, вирішуючи завдання або проблеми.

КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ У ГРУПІ

Метод «Припущення на основі запропонованих слів (термінів)» застосовується при роботі в парах. У класі може бути необмежена кількість пар.

РЕСУРСИ

Метод «Припущення на основі запропонованих слів (термінів)» вимагає наявності дошки — для того, щоб записати ці слова.

НЕОБХІДНИЙ ЧАС

Метод варто застосовувати швидко: якнайбільше п'ять чи шість хвилин.

ХІД РОБОТИ

Крок 1: до початку уроку вчителю необхідно вибрати п'ять чи шість слів із тексту, які вказують на ключові поняття, важливі події чи головних персонажів.

Крок 2: учитель записує ці слова на дошці та каже учням, що ці слова зустрінуться в розповіді або в тексті. Він називає їм жанр чи стиль того тексту, який школярі почують. Він також може пояснити їм, що цей жанр обумовлює, якого роду події чи інформацію їм варто очікувати.

Крок 3: учитель просить учнів у парах постаратися представити — у залежності від тексту, який вони почують, — історію, пояснення, аргументоване есе, в якому були б усі ці слова або терміни. У них є на це чотири хвилини.

Крок 4: через три чи чотири хвилини учитель пропонує тільки кільком парам розповісти свої придумані історії або тексти іншого типу. Учитель вислуховує їх із похвалою, але не каже, схожі вони чи ні на те, що має бути почуте.

Крок 5: учитель просить учнів уважно слухати те, що їм буде читати або розповідати, і каже їм, щоб вони порівнювали це з тим, що щойно придумали.

Крок 6: після того як учні прослухали або прочитали цей текст, учитель просить їх порівняти його з тим, що до цього вони придумали самі, та запитує, що навело їх на більш-менш подібні думки або образи — до прочитаного чи прослуханого тексту?

СПРЯМОВАНЕ СЛУХАННЯ ТА ОБМІРКОВУВАННЯ

«Спрямоване слухання та обмірковування» використовується на уроці під час фази «побудови

знань», тобто тієї частини уроку, коли організується вивчення нового матеріалу та його осмислення. Виконуючи це завдання, учні слухають історію, яку їм розповідає або читає вчитель, і роблять припущення стосовно того, про що буде йти мова в тексті далі. Учитель просить їх час від часу звирятати свої припущення з інформацією тексту й висловлювати нові припущення.

ОБГРУНТУВАННЯ

Метод «Спрямоване слухання та обмірковування» використовується, коли у вчителя є тільки один примірник тексту або він хоче втягнути учнів у розуміння оповідання та при цьому зробити так, щоб їм не треба було його читати. Цей метод можна використати для того, щоб учити учнів краще розуміти, або ж це може бути засобом змусити учнів уважно слухати текст, який потім буде докладно обговорюватись. За допомогою методу «Спрямоване слухання та обмірковування» ми навчаємо учнів слухати або читати активно, розвивати навички розуміння оповідних текстів і використовувати своє знання жанру та розуміння структури сюжету для того, щоб робити припущення стосовно тексту.

КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ У ГРУПІ

Метод «Спрямоване слухання та обмірковування» можна використовувати в роботі з групами учнів від шести до тридцяти. Якщо учнів буде більше, то це буде обмежувати їхні можливості участі в роботі.

РЕСУРСИ

Метод «Спрямоване слухання та обмірковування» вимагає тільки того, щоб у вчителя було в розпорядженні якесь доцільне оповідання, яке він міг би переказати чи прочитати. Для даного методу найкраще брати передбачувані історії — в яких є певна проблема й послідовність дій веде до якогось висновку.

НЕОБХІДНИЙ ЧАС

Час, необхідний для такого заняття, залежить від довжини оповідання та того, наскільки докладний розгляд розповіді організує вчитель. Усе завдання не повинно займати більше тридцяти хвилин.

ХІД РОБОТИ

Крок 1: учитель відбирає для читання класу якусь передбачувану історію. Крок 2: учитель вибирає, де будуть зупинки, — це повинні бути такі місця, де щось має ось-ось відбутись або буде отримана відповідь на запитання. Таких зупинок може бути приблизно п'ять — якщо їх буде більше, то це порушить плин оповідання та знизить піднесення інтересу дітей.

Крок 3: учителю для початку можна просто повідомити учням назву та пояснити жанр тексту (народна казка, реалістичний художній твір, притча, міф тощо) і запитати учнів, що, на їхню думку, може відбутись у такій історії. Учитель вимагає від учнів, щоб вони зробили якомога конкретніші припущення. Після того як припущення висловлені, учитель просить учнів вирішити, яке припущення, на їхню думку, виявиться найбільш правильним, навіть якщо це припущення висловлене якимось іншим учнем, а потім просить їх уважно слухати та довідатись, що насправді відбудеться.

Крок 4: учитель читає або розповідає певний епізод оповідання до наступної зупинки, запитує, які з припущень виявилися правильними та що змушує учнів так думати. Потім він просить учнів висловлювати нові припущення, і цей цикл висловлення припущень та їхнього підтвердження триває доти, доки не буде прочитаний весь текст.

Крок 5: коли вчитель дійде до кінця оповідання, він просить учнів проаналізувати свої припущення. Які із припущень виявилися точними? Як їм удалося зробити такі припущення? Яким чином знання ними жанру, сюжету чи теми оповідання допомогло їм передбачити, що буде далі? Яку пораду вони дали б іншим учням для того, щоб допомогти робити правильні припущення?

МЕТОД СПІЛЬНОГО ОПИТУВАННЯ (ОПИТУВАННЯ ДУМОК)

Спільне опитування — це один зі способів, що дозволяють учителю організувати глибоке обговорення літературного твору. Найкраще застосовувати цей метод у групі з 8—10-ти учнів — щоб забезпечити їх максимальну участь і водночас мати розмаїття думок та ідей.

ОБГРУНТУВАННЯ

Метод спільного опитування може привести до дійсно натхненних дискусій у класі. Коли учні читають цікавий текст, який викликає різні реакції, і їм ставлять реальні запитання, тобто такі запитання, на які в учителя немає заздалегідь готових «правильних» відповідей, і коли пропонують дати різні відповіді, які будуть відрізнятись одна від одної, і далі вести дискусію один з одним — тоді це часто забезпечує глибоке мислення. Навіть коли вчитель використовує не всі кроки, описані нижче, окремі аспекти методу спільного опитування можуть сприяти поліпшенню обговорень, які проходять у класі.

КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ У ГРУПІ

Метод спільного опитування працює дуже добре із групами учнів від шести до двадцяти. Якщо у групі менше учнів, то може виявитися, що висловлюється недостатньо різних ідей, а в більш численних групах у учнів не буде достатньо можливостей для участі в роботі. Якщо у класі більше двадцяти учнів, то другій половині учнів можна дати інше завдання, поки з першою половиною ви проводитиме обговорення, використовуючи метод спільного опитування.

РЕСУРСИ

У кожного учня має бути доступ до обговорюваного тексту. Цей текст можна або прочитати вголос, переказати їм, або ж роздати примірники цього тексту — у цьому випадку учні читають його самостійно.

НЕОБХІДНИЙ ЧАС

Обговорення із застосуванням методу спільного опитування займе принаймні 25 хвилин. Воно може тривати до 45-ти хвилин, і учні при цьому не втратять інтересу.

ХІД РОБОТИ Крок 1: до обговорення вчителю варто відібрати якийсь твір (чи його частину), що буде сприяти дискусії. Такий твір повинен допускати більш ніж одну інтерпретацію, тому не будь-який твір підійде для цього, та має порушувати цікаві проблеми. Народні історії часто влучно відповідають цим критеріям.

Крок 2: дайте учням можливість прочитати матеріал. Учитель повинен подбати про те, щоб усі учні уважно прочитали матеріал. Бажано, щоб учні прочитали матеріал двічі, перш ніж ви будете його обговорювати, — або вони можуть прочитати його, використовуючи метод «Спрямоване читання» чи «Спрямоване читання та обмірковування», які були описані вище.

Крок 3: підготуйте запитання для обговорення. Учителю необхідно підготувати чотири чи п'ять запитань для обговорення. Це мають бути «інтерпретаційні» запитання, які повинні відповідати таким критеріям.

1. Це мають бути реальні запитання — такого роду запитання можна поставити приятелю

після перегляду фільму, що викликає неоднозначну реакцію.

2. На такі запитання є більш ніж одна обґрунтована відповідь. Це критерій, що сприяє дискусії. Якщо цей критерій не виконується, то обговорення не стане справжньою дискусією.
3. Запитання мають вести дискусію за текстом. Таке запитання, як: «Чому дружина Велетня виявила більше доброти до Джека, ніж його власна мати?», змушує учнів спочатку говорити про те, що є в тексті, хоча потім вони можуть висловити міркування на основі того, що їм відомо з життєвого досвіду. Тоді як запитання типу: «Чи доводилось комусь із вас учиняти настільки ж відважно, як учинив Джек?» веде обговорення тексту у багатьох непередбачених напрямках.

Крок 4: оголосіть запитання. Учитель записує перше запитання на дошці та пропонує всім учням на нього відповісти.

Крок 5: учні обмірковують запитання та записують свої відповіді. Учитель просить учнів подумати над цим запитанням, а потім стисло записати свої відповіді. Якщо учні дуже маленькі, і тому записування відповіді може бути справою занадто трудомісткою, учитель може сказати, що він порахує до 60-ти, перш ніж попросити кого-небудь відповісти на запитання — так що весь цей час вони мають обмірковувати свою відповідь.

Крок 6: учитель вислуховує відповіді учнів. Коли вчитель пропонує учням відповісти, він може попросити зачитати свою відповідь тих учнів, які соромляться говорити. Він ініціює дискусію між учнями, указуючи на розходження в тому, що вони кажуть, і просить тих самих чи інших учнів детальніше зупинитись на розходженнях. Він може попросити учнів підтримати свої ідеї посиланнями на текст або переформулювати свої ідеї більш зрозуміло. Проте вчитель не виправляє учнів і жодним чином не дає їм зрозуміти, що якісь із відповідей є правильними, а якісь — ні. Важливо також, що вчитель не пропонує свою власну відповідь на це запитання.

Крок 7: учитель заповнює таблицю відповідей. У цю таблицю внесені список імен учнів і короткі виклади відповіді кожного учня. Учитель веде цю таблицю для того, щоби показати свою повагу до думок учнів, уповільнити розмову, вести облік того, що було сказано, а також відзначати, хто брав участь в обговоренні, а хто — ні.

Крок 8: учитель узагальнює дискусію. Коли обговорення якогось запитання виявляється вичерпаним, учитель читає вголос записані ним у таблицю стислі узагальнення висловлювань учнів. Потім учитель або один з учнів робить узагальнення всієї дискусії з цього запитання.

Крок 9: учитель ставить запитання далі. Він може записати ще одне запитання на дошці та продовжувати, як було описано вище. Але за бажанням учителя, коли дискусія вже зав'язалася, він може слідувати за учнями та продовжувати обговорювати проблеми та запитання, які вони піднімають.

ОЦІНКА

Оцінювати роботу учнів у процесі обговорення з використанням «Методу спільного опитування» досить складно, оскільки не передбачається, що учні мають дати якусь правильну відповідь. Проте вчитель може спостерігати за кожним учнем у процесі його участі в обговоренні й оцінювати якість цієї участі за допомогою шкали рубрик. Цікавити вчителя можуть такі параметри:

- Чи охоче учень бере участь в обговоренні?
- Чи дає учень глибоку ґрунтовну відповідь?
- Чи може учень підкріпити свою відповідь доказами з тексту?

ПОРАДИ

Багато вчителів, навіть коли при проведенні обговорення текстів не використовується «Метод спільного опитування» повністю, застосовують його окремі аспекти. Наприклад, вони можуть попросити учнів записати ті ідеї, які вони хотіли б винести на обговорення, або ж ведуть записи висловлюваних учнями ідей під час обговорення, чи намагаються зробити так, щоб під час обговорення ідеї висловлювалися учні, а не домінував сам учитель.

«ПАВУТИНКА» ДИСКУСІЇ

«Павутинка» дискусії» поєднує динаміку хорошої дискусії з методами кооперативного навчання. Оскільки взаємодія під час даного виду діяльності відбувається в парах і у групах із чотирьох учнів, цей метод можна застосовувати у класах з будь-якою кількістю учнів. Для більше старших учнів «Павутинка» дискусії» може служити доброю підготовкою до написання аргументованого есе. «Павутинка» дискусії» застосовується на уроці під час фази консолідації — тієї частини уроку, коли учні міркують над тим, що вони вивчили, і думають про ті висновки, які можна зробити на основі створеного ними змісту.

ОБҐРУНТУВАННЯ

Уміти зайняти позицію з проблеми, що викликає розбіжності, та підкріпити її аргументами є важливими аспектами критичного мислення. Це корисна підготовка для життєдіяльності у відкритому суспільстві. «Павутинка» дискусії» навчає учнів відігравати активну роль у обговоренні, займати певну та чітку позицію щодо проблем, як дебатуються, або суперечливих питань, підкріплювати свою позицію аргументами та співпрацювати з іншими, щоби відстоювати певну точку зору.

КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ У ГРУПІ

Метод «Павутинка» дискусії» можна застосовувати, якщо у вас є щонайменше дві групи із чотирьох учнів у кожній, а таких груп може бути скільки завгодно.

РЕСУРСИ

Застосування методу «Павутинка дискусії» вимагає, щоби у кожній парі учнів був аркуш паперу, на якому вони мають накреслити графічний органайзер — «Павутинку» дискусії» (див. вище — у тексті уроку). Учням також знадобляться ручки чи олівці, щоби записувати свої ідеї.

НЕОБХІДНИЙ ЧАС

Виконання завдання з використанням цього методу займає 20-30 хвилин.

ХІД РОБОТИ

Крок 1: учителю необхідно підготувати продумане бінарне запитання. Бінарне запитання — це таке запитання, на яке можна дати дві відповіді, тобто або «так», або «ні», підкріпивши свою відповідь аргументами. Наприклад, під час обговорення оповідання «Іван і тюленьча шкіра» як бінарне запитання для обговорення можна було би взяти таке: «Чи правильно вчинив Іван, укравши тюленьчу шкіру?».

Крок 2: учитель просить пари учнів підготувати таблицю «Павутинка дискусії». Як вона виглядає, можна подивитись вище — у тексті уроку. Цим парам учнів дається чотири чи п'ять хвилин, щоби продумати аргументацію та написати по три причини на підтримку обох сторін у дискусії. Вони перераховують ці аргументи в таблиці «Павутинка дискусії».

Крок 3: кожна пара учнів об'єднується з іншою парою. Вони розглядають ті відповіді, які дали на підтримку обох сторін з цього запитання, і роблять доповнення до своїх списків.

Крок 4: чотири учні обговорюють це питання, поки не дійдуть якогось висновку. Тобто у своїй четвірці учні досягають згоди стосовно певної позиції з цього запитання та фіксують ті аргументи, які підкріплюють дану позицію. Свою позицію вони записують у комірці «Висновок» у таблиці «Павутинка дискусії».

Крок 5: учитель викликає кілька четвірок і просить їх стисло повідомити свою позицію й аргументи на її підтримку. Учитель може запропонувати групам провести дискусію одна з одною, якщо виявиться, що вони зайняли різні позиції з цього суперечливого питання. ПОРАДИ

Добре, якщо вчитель заздалегідь вирішить для себе, наскільки він хоче, щоби учні дійшли згоди із

запропонованого запитання. На такі запитання, які ми називаємо запитаннями вищого порядку, найчастіше не можна дати якусь одну однозначну відповідь, обґрунтовану добрими аргументами. Було би помилкою намагатися змусити учнів досягти однієї загальної відповіді на подібне запитання. Наприклад, під час обговорення оповідання «Іван і тюленьча шкіра» не можна дати якусь остаточну відповідь на запитання: «Чи було би краще, якби Іван не брав тюленьчу шкіру?» Ми як учителі хочемо лише, щоб наші учні зайняли чітку позицію з цього запитання та підкріпили її аргументами. З іншого боку, там, де це можливо, ми не повинні уникати цього. Припустимо, наприклад, що запитання було: «Чи було би краще, якби Іван був чесний зі своєю дружиною, повернувши їй шкіру та дозволив вирішити, залишитися чи піти?» У цьому випадку було б добре, щоб наші учні дійшли згоди, що так це було би краще.

ВАРІАНТИ ЦИХ МЕТОДІВ І МЕТОДИ, ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ

ДЕБАТИ

З учнями третього та старших класів після проведення діяльності за методом «Павутинка дискусії» часто корисно провести дебати. Мета дебатів не в тому, щоб визначити переможців і переможених, а в тому, щоб допомогти учням попрактикуватись у тому, як робити твердження та захищати їх аргументами в умовах, коли інші висувують інші твердження. Уміти працювати з твердженнями, аргументами та дискусіями, відстоювати ідеї та сперечатися з ними, не нападаючи на своїх суперників, — усе це ключові елементи критичного мислення.

ОБґРУНТУВАННЯ

Уміння вести дебати з питання часто вимагає ґрунтовного розуміння теми. Метод «Дебати» також навчає учнів займати певну позицію зі спірного питання чи суперечливої проблеми, підкріплювати свою позицію аргументами, захищати її проти контраргументів, а також уміти зосередити увагу на ідеях — не нападаючи на людей.

КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ У ГРУПІ

Дебати проводяться з усім класом.

РЕСУРСИ

Для проведення дебатів не потрібно ніяких ресурсів.

НЕОБХІДНИЙ ЧАС

А Використання методу «Дебати» потребує 20—30 хвилин.

Це дуже динамічне завдання, в основі якого — конструктивне протиріччя. Учні змушені знаходити аргументи з обох сторін, і це означає, що вони будуть мислити критично й досягнуть висновку, який їм треба буде підкріплювати аргументами. Це означає, що їм доведеться проаналізувати свої власні переконання та висунути аргументи проти них.

ХІД РОБОТИ Крок 1: щоб організувати дебати, вам необхідно підготувати бінарне запитання, тобто таке запитання, на яке можливо дати дві відповіді — або «так», або «ні». Оскільки при використанні методу «Павутинка дискусії», що був розглянутий вище, теж застосовується бінарне запитання, ми часто застосовуємо метод «Дебати» після «Павутинки дискусії». Учитель придумує запитання, стосовно якого думки учнів справді розділяться, і пише його на дошці, щоби всі його бачили. Якщо ви не впевнені, що думки учнів щодо цього запитання розділилися приблизно порівну, то перш ніж переходити до дебатів, попросіть їх підести руки — щоби побачити, як розділилися думки. Крок 2: учні обмірковують запитання та вільно його обговорюють. Спочатку кожен учень може самостійно написати свою відповідь на аркуші паперу, а через дві хвилини учні можуть обговорити свої відповіді з партнером у парі — щоби стимулювати додаткові ідеї.

Крок 3: учитель просить учнів розділитися. Ті, хто вважає, що правильною є одна відповідь на

запитання, підводяться та вишиковуюються вздовж однієї стіни класу; а ті, хто вважає, що правильно є інша відповідь, — уздовж стіни навпроти. Ті, хто не хоче приєднатися ні до тих, ні до інших, тобто, обміркувавши запитання, вони вважають, що обидві сторони частково мають рацію або що не праві ані та, ані інша сторона, — мають стати вздовж стіни між двома іншими. Крок 4: учитель пояснює два основні правила:

а) учням заборонено проявляти брутальність стосовно один одного. Учителю, можливо, варто пояснити та продемонструвати, що це значить);

б) якщо учні чують такий аргумент, що змушує їх змінити свою думку, вони переходять на іншу сторону або в середину.

Крок 5: учням з кожної сторони дається три чи чотири хвилини вирішити, чому вони на цьому боці. Потім учитель просить їх сформулювати пропозицію, що виражає їхню позицію. Учитель просить учнів із кожної сторони призначити когось, хто висловить пропозицію, де виражена їхня позиція.

Крок 6: один учень з кожної сторони, включаючи і групу тих, які не приєдналися, оголошує, якою є позиція цієї групи.

Крок 7: далі будь-який учень із будь-якої команди може висловитись (контраргументи чи спростування) у відповідь на те, що сказала інша команда, або ж додаткові аргументи на підтримку сторони своєї команди.

Крок 8: учитель відслідковує, як виконується завдання, та піклується про те, щоб тон висловлювань не почав перетворюватись на негативні нападки. Учитель просить дати пояснення. Він пропонує сам одну чи дві ідеї, якщо необхідно, виступаючи як «адвокат диявола». Він переходить з однієї сторони на іншу, заохочує учнів переходити на іншу сторону, якщо їх переконують висловлювані аргументи.

Крок 9: після того як дебати тривають 10—15 хвилин, учитель просить кожну сторону узагальнити те, що вони сказали.

Крок 10: учитель підбиває підсумки дебатів, аналізуючи висловлені ідеї й аргументи, або ж він може попросити кожного учня написати аргументоване есе, в якому учень має викласти, що учень вважає стосовно даного питання та чому.

ПОРАДИ

Протягом дебатів, ви можете за допомогою пантоміми моделювати поведінку при зміні позиції: після того як хтось пропонує добрий аргумент, ви на мить виглядаєте зануреним у роздуми, а потім переходите на протилежну сторону.

ДОДАТКОВІ МІРКУВАННЯ

Дебати можуть бути корисним, енергійним способом досліджувати будь-які ідеї, але вчитель повинен уважно стежити за тим, щоб дух змагальності не захопив учнів і не перешкодив їм побачити нюанси в обговорюваних ідеях.

ЗАЛИШТЕ ЗА МНОЮ ОСТАННЄ СЛОВО

Метод «Залиште за мною останнє слово» дає структуру для обговорення у класі оповідного або описового тексту. Цей метод особливо корисний для того, щоб залучити до обговорення більше сором'язливих і мовчазних учнів.

ОБҐРУНТУВАННЯ

Під час обговорень якоїсь теми у класі зазвичай останнє слово залишається за вчителем. Надаючи учням можливість сказати останнє слово під час обговорення теми, ми можемо мотивувати їх і показати, що приділяємо увагу їхнім ідеям. Метод «Залиште за мною ос-

таннє слово» навчає учнів самостійно виявляти у прочитаному тексті цікаві запитання та приймати відповідальність за обговорення цього запитання всім класом.

КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ У ГРУПІ

Метод «Залиште за мною останнє слово» використовується в роботі всього класу.

РЕСУРСИ

При використанні методу «Залиште за мною останнє слово» потрібні маленькі аркуші паперу, на яких учні запишуть свої зауваження. Необхідний також текст для читання або тема для обговорення.

НЕОБХІДНИЙ ЧАС

Вправа із застосуванням методу «Залиште за мною останнє слово» може бути проведена за 20—40 хвилин.

ХІД РОБОТИ

Крок 1: учитель каже учням до того, як вони починають читати текст, щоб вони знайшли в тексті такі уривки, які їх інтригують, дивують, здаються їм цікавими чи викликають лютю.

Крок 2: учні виписують ці уривки на одному боці маленьких аркушів паперу. Вони повинні обов'язково вказати номер сторінки, де розміщений у тексті цей уривок.

Крок 3: на іншому боці паперу учні мають написати свій коментар до цього уривка, тобто вони мають сказати, що в цьому уривку їх інтригує, дивує, здається цікавим чи викликає лютю.

Крок 4: на наступному уроці вчитель викликає одного учня та просить прочитати обраний ним уривок, але не коментар до нього. Після цього учень керує класом, пропонуючи іншим учням прокоментувати цей уривок. Учитель теж може висловити свій коментар, але лише після того, як уже висловляться деякі учні, а після нього висловлять зауваження ще кілька учнів.

Крок 5: після того як клас мав можливість висловити свої коментарі, учень, який вибрав цей уривок, перегортає свій аркуш паперу та читає свій власний коментар. Це останнє слово. Після цього ні інші учні, ні навіть учитель не повинні висловлювати більше жодних коментарів із приводу даного уривка.

Крок 6: учитель викликає інших учнів і просить їх прочитати обрані ними цитати з тексту та далі керувати обговоренням у класі. Учитель теж може у свою чергу прочитати свою цитату та провести обговорення. Немає необхідності викликати всіх учнів. За один урок буде достатньо опитати півдесятка учнів.